

Karl Steuerwald, Deutsch- Türkisches Wörterbuch. Wiesbaden, 1974, Otto Harrassowitz, IX + 669 S. 8°.

Geniş ve bütün gereksinmeleri karşılayan bir Almanca - Türkçe sözlük hazırlamak gerçekten, pek çok güçlükleri olan bir girişimdir. İki dilin iç yapılarının farklılığı, eylemlerin birbirine ters düşen tümleçler almaları ve kalıplaşmış kullanımlar, bu güçlükleri doğuran başlıca etkenlerdir. Almancayla Türkçe arasındaki aykırılık ve ayrımların bu dilleri öğrenmekte olanlar için doğurduğu sorunlar, kullanıma önem veren, büyük ölçüde örneklerle donatılmış, ayrıntılı sözlüklerle giderilebilir. Elde geniş ve değerli birtakım sözlükler (örneğin Denker- Davran ve Heuser sözlükleri) bulunmakla birlikte, Türkçe öğrenen Almanlarla Almanca öğrenen Türklerin bütün gereksinmelerinin karşılanmış olduğunu söylemek kolay değildir.

Karl Steuerwald, günümüzdeki Türkiye Türkçesi üzerindeki çalışmalarıyla tanınmış bir Türkologdur. Türk dil devrimiyle ilgili üç ciltlik yapıtı (Untersuchungen zur türkischen Sprache der Gegenwart, Berlin-Schöneberg-München, 1963-1966) ve Türkçe -Almanca sözlüğü (Türkisch-Deutsches Wörterbuch, Wiesbaden, 1972) bunlar arasındadır.

Bütünüyle gözden geçirilirse yapıt, geniş çerçeveli, hemen bütün kavram alanlarını içeren ve deyimlere, deyim niteliğindeki kullanımlara yer veren bir sözlük niteliği taşıyor. Ancak bugünkü Türkiye Türkçesindeki karşılıkların verilisinde en geçerli ve yaygın sözcüklerin seçilmesine özen göstermek gerekirken sık sık, bugün artık kullanımdan düşmüş, pek eskimiş Osmanlıca ögelere baş vurulduğunu belirtmeliyiz. Bunların özellikle yeni kuşaklar ve Alman okuyucuları için güçlükler doğuracağını ve şaşırtıcı olacağını sanıyoruz. Örneğin *Glaubensabfall* açıklanırken yalnızca *irtidat* karşılığı verilmiş, *Klang* açıklanırken ilk sözcük olarak *savt*, *konvex* açıklanırken de ilk sözcük olarak *muhaddep* seçilmiş, bugün yaygın ve anlaşılır bir öge olan *dışbükey*, ikinci sırada gösterilmiştir. *Minuend* için *eksilen*'in yanında, bugün artık hiç bir yerde geçmeyen *matrahünminh* de verilmiş, *Musikunterhaltung* ise *çengüçegane* biçiminde açıklanmıştır. *Antinomie* karşılanırken hemen *çatışkı* verilmişken, arkasından *tesavii nakîzeyn*, *tezadı kanunî*, *mubayeneti ahkâm* tamlamaları sıralanmıştır. *aufgehen* maddesi açıklanırken verilen bir örnek "ümitleri hiçe inkılâp etti"

biçiminde Türkçeleştirilmiş, *Charakterzug* açıklanırken, *vasıf*, *vasfı mümeyyiz*, *karakter hususiyeti* karşılıkları gösterilmiş, bugün çok yaygın olan *nitelik* sözcüğü en sona atılmıştır. *kritisieren*'in ikinci anlamı olarak verilen *kontrandü vermek* de epeyi yadırganıyor. Bu örnekler kolaylıkla çoğaltılabilir.

Yapıtta Almanca deyimlerin açıklanışı sırasında pek seyrek de olsa, Türklerin yadırgayabileceği karşılıklara rastlanıyor. Örneğin *Wörtchen* maddesinde "dabei kann ich auch ein Wörtchen mitreden" için yalnızca "parmağım içinde" denilmiş, "Augen machen wie ein gestochenes Kalb" deyiminin karşılığı olarak "gözleri fal taşı gibi açılmak" deyimini varken "gözleri lokma lokma fırlamak" biçiminde bir açıklamaya gidilmiştir. Ancak bu örneklerin, böylesine büyük oylumlu bir sözlükte, bütünü zedelemeyecek nitelikte olduğunu da belirtmeliyiz.

Bu saydığımız noktalara karşın, yapıtın büyük bir çaba ürünü olduğunu, kimi maddelerin açıklanışı sırasında Türkçe Sözlük'ten ve bugünkü yazı dilinin çeşitli kaynaklarından yararlanıldığını anlaşıldığını eklememiz gerekir. Öyle ki, *kritisieren* eylemi kaşılırken *kınamsımak* ve *boyun tutmak* gibi, yazı dilimizde pek yaygın olmayan öğeler bile taranıp bulunmuş, yerlerine yerleştirilmiştir.

D. AKSAN